

Kurum : Işık Üniversitesi
Başlık : Erdoğan Turan' ile "Kripto Dünyası" - Konuk: Prof. Dr. Dilek Teker
Konuşmacılar : Erdoğan TURAN, Prof. Dr. Dilek TEKER
Video Adresi : https://youtu.be/W4PptgE4_RY
Yayın Tarihi : 10.12.2022

Erdoğan Turan: İyi akşamlar, “Kripto Dünyası”yla karşınızdayız. Yeni bir bölümle karşınızdayız. Kripto dünyanın biraz detayına gireceğiz, biraz yatırımcı profiline bakacağız. Diğer finansal yatırım araçlarıyla kıyaslamasını yapacağız. Bir araştırma var önümüzde o araştırmanın detaylarını konuşacağız araştırmayı yapan isimle birlikte Işık Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Dilek Teker Hocam, hoş geldiniz.

Dilek Teker: Hoş bulduk.

Erdoğan Turan: Biraz geriden başlayalım mı? Yani aslında çok yeni bir enstrüman, yeni bir yatırım aracı tam tanımlayamıyoruz hâlâ şimdi; yatırım aracı deyince bizim bildiğimiz işte geleneksel, regüle, kuralları belli yatırım araçları var, ama regülasyona yakınız artık biz de bir yatırım aracı olarak rahatlıkla konuşabiliriz diyoruz. Yeni 2009’dan bu yana hayatımızda ama çok büyük heyecanlar yarattı. 2009’dan beri hayatımızda dedik, ama salgınla birlikte başka bir faza da geçti. Biz çok geriye gitmeyelim. Salgından başlayalım. Neydi bu hareketliliğin sebebi, ne oldu, neler oluyor, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dilek Teker: Bence çok şey oluyor. Kimisi gerçek fiyat hareketi kimisi spekülasyon fiyat hareketi belki bitcoin grafiği üzerinden gidebiliriz.

Erdoğan Turan: Tabii.

Dilek Teker: Şimdi; kripto deyince aklımıza hep bitcoin geliyor Erdoğan Bey. Bu çok normal bir şey. Çünkü lider coin dediğimiz aslında bitcoin. Bir de böyle pazarlamada bir teori vardır ya pazara ilk giren pazarın kaymağını siler, süpürür her zaman bu böyle değil tabii ki inovatif olmanız lazım, rekabetçi olmanız lazım, ama tabii bitcoin bunu çok net yakalayabilmiş bir yapıda aslında şu anda. Bu ne kadarlık? Biraz daha geriye gidebilirsek aslında...

Erdoğan Turan: Olabildiği kadar uzun vadede geliyor Hocam.

Dilek Teker: Geliyor. Yavaş yavaş konuşmaya başlayalım. Şimdi; bitcoin spekülâtif yani bu arada kriptoların hepsi spekülâtif yani en başında başladık konuşmaya bunun, en sonunda da bunu bağlayacağız. O hâlde yatırım yapalım mı, yapmayalım mı onu sonunda bağlarız tabii ki ne düşünüyoruz diye, ama tabii ki kripto paraların özeline baktığımız da spekülâtif para birimlerinden bahsediyoruz. Şimdi; 2009 yılında çıkmış son herhâlde son birkaç yılına baktığımızda pandemiden önce 5.000 dolarları görmüş, 70.000 dolarlara çıkmış, şimdilerde 16.000 küsur dolarlara gelmiş. Hani genel görünüm ve hani genel bununla ilgili beklenti biraz daha gerileyeceği yönünde. Tabii şu anda spekülâtif bir bilgi vermeyelim. Belki de yukarıya doğru çıkacak. İşte bu FTX olayları, önümüzdeki günlerde FED'in faiz kararları önümüzdeki 2023'ün görünümünü beraber değerlendirdiğimizde ama sonuç itibarıyla ben bitcoin özelinde kripto paralar için şöyle bir yorum yapıyorum. Serbest uçuyorlar, serbest olarak iniyorlar. Mesela şurada hareketlere baktığımızda hemen hemen 2021, bakın 2021 benim tanımıyla bitcoin için kral, kral dönem. Bence bunun en önemli etkilerinden bir tanesi tabii pandemi etkisi de vardı. Yani biz böyle evlerde oturmaya başladık. Böyle dijital olaylara çok fazla hâkim olmaya başladık, hâkim olduğumuzu düşünmeye başladık. Birazdan bu araştırmada da konuşuruz. Hani o overconfidence olayı, teoremi vardır ya kendimizi her şeyin en iyisini biliyormuş gibi konumlandığımız ki yatırımcılarda aslında böyle bir profil var. Çıkışların nedenlerini kimisini açıklayabiliyoruz. Biz bunları modelliyoruz. Evet, bunlar arasında bir korele ilişki vardır diyoruz. Kimisini açıklayamıyoruz. Mesela örnek, somut bir örnek: 2021 yılında bir Tesla örneğimiz vardı. Bu bana göre bitcoinin dönüm noktalarından biri. İşte Elon Musk Tesla'nın bitcoin ile de alışveriş yapılabileceğini açıkladı. Bunun ötesinde bana göre çok daha önemli Tesla'nın bitcoine olan yatırımları vardı biliyorsunuz.

Erdoğan Turan: Evet.

Dilek Teker: Ve bu açıklamanın üzerinde farklı kurumların da bitcoin yatırımı yaptığını biz biliyoruz. İşte sırayla dünyanın dört bir tarafından işte Fransa'dan geldi, Kanada'dan geldi. Şirketler, kurumsal yatırımcılar bitcoini bilançolarına dahil edeceklerini aslında açıkladılar. O dönem hatta bunun tabiri hatırlarsanız 'bitcoin balinaları' şeklinde tanımlanıyordu.

Erdoğan Turan: Evet.

Dilek Teker: Dolayısıyla burada çok spekülâtif bir çıkıştan aslında biz bahsediyoruz bitcoinle ilgili. Düşüşün nedeni ne? Yine bir Elon Musk şeyi var orada. İşte Elon Musk yeni bir açıklama yaptı. Bitcoinin aslında çok enerji tüketerek üretildiğini ve işte bu yeşil dünya profiline uygun olmadığını ve işte başka bir para birimini parlatmaya başladı hatırlarsanız. İşte orada bir dogecoinin ve dogecoinin hareketine baktığımızda o dönem işte yukarıya doğru çıkan bir trendi olduğunu biz burada gözlemleyebiliyoruz. Çin, çok agrerif regülasyonlara gireceğinden bahsetti. Dolayısıyla o çok önemli bir düşüş. İşte Luna krizi yaşandı. Yani dolayısıyla aslında gündemimize baktığımızda çok spekülâtif bir yatırım aracı olduğunu biz burada görebiliyoruz. Bir şey vardır biz finansta kullanırız. Bir yer nezle olur, ama başka bir yeri zatürreye dönüştürür. Dolayısıyla bir parmağımızı şıklattığımızda finansal sistem buna daha yavaş tepki verirken kripto paraların buna çok çok daha sert bir tepki verdiğini görebiliyoruz. Bu en son düşüşün tabii en önemli nedenlerinden bir tanesi FTX.

Erdoğan Turan: Onları teker teker konuşacağız, ama raporunuzda bir cümle var. Pandemi olmasaydı normalde önümüzdeki 10-15 yıllık bir süreçte yaşayacağımız ekonomik o dalgalanmalar, finansal dalgalanmalar iyi veya kötü ne varsa biz bunu çok hızlı...

Dilek Teker: Geriye çektik.

Erdoğan Turan: ...öne aldık.

Dilek Teker: Doğru.

Erdoğan Turan: Yani orada ne oldu? Yani finansal koşullar mesela veya ekonomik koşullar kripto dünyanın büyümesi için bir fırsat mıydı? Elon Musk'ı filan bir kenara bırakıyorum. Sadece küresel makro ekonomik dengeler açısından soruyorum. Bu bir fırsat doğuruyor muydu?

Dilek Teker: Şimdi; bir tek kriptolar için yazmadık aslında onu raporumuzda.

Erdoğan Turan: Tabii tabii evet.

Dilek Teker: Yani örneğin kendimizden pay biçelim. Biz üniversiteyi temsilen bir akademisyen olarak burada bulunuyorum. Biz 15 yıl sonra eğitim sektörünün, yükseköğretim sektörünün gelmeyi düşündüğünü hayal ettiğimiz şeyi 15 yıl önce yaşadık, yaşamaya başladık dijitale geçtik. İş modelleri değişti, yapış modelleri değişti. Verimlilik analizleri farklı bir yere doğru evrildi. İşletmelerin maliyet analizleri değişti. Hepimiz evlere kapandık. Yani kriptodan, kriptodan sıyrılarak açıklıyorum ve işletmeler neyi gördüler? Bu iş dijitalden de oluyormuş. Hatta daha düşük maliyete oluyormuş. Dolayısıyla oradaki iş modellerinin, yapış modellerinin değiştiğini görüyoruz. Pandemi, sadece pandemi değil aslında yani evet, biz bir dijitale doğru bir yatınlığa sahip olduk ve kripto bence bunun önemli bir avantajını kullandı. Ama sadece bunu sayamayız yani küresel makro düzene de baktığımızda 2008 küresel krizinden beri aslında yakamızı doğrultamadığımız bir dönemin içerisindeyiz. Major merkez bankalarının bir kararsızlığı var faizlerle ilgili örneğin ya da para politikalarıyla ilgili. Önce işte çok düşük faiz ortamı vardı. Tabii bununla beraber pandemiyle beraber işte lojistik tedarik problemleri, yüksek enflasyonist etkiler yatırım davranışlarını çok farklı bir yere doğru çevirdi.

Erdoğan Turan: Daha fazla risk almayı mı tetikledi?

Dilek Teker: Daha fazla risk almayı tetiklemenin ötesinde bence yatırımcılar ki bizim anketimizde de bu çıktı: risk almayı göze alarak daha fazla getirinin peşinde koşmaya başladılar.

Erdoğan Turan: Hırs mı?

Dilek Teker: E yani para kazanma. Şimdi; hep bu finansal okuryazarlıkta konuştuğumuz konu şu –yani birazdan onunla ilgili de değiniriz- yani insanlar biraz kriptocular diyelim daha hızlı para kazanma derdi içerisinde oldular. Ama tabii bu kendiliğinden olan bir dönüşüm değil. Şimdi; bu grafiğe baktığınızda sizin de iştahınızı kabartmıyor mu buradaki olasılık?

Erdoğan Turan: Hayır. Şöyle bir şey sizin az önce Elon Musk dediniz ya. Ya bu normal mi karşılanmalı? Çünkü bir derece normal karşılandı. Hatta coşkuyla karşılandı. Elon Musk gibi bir isim geldi. İşte bir tweet attı. Fiyatlar yükseldi. Herkes mutlu. Ertesi gün başka bir tweet atabilirdi, attı nitekim yaptı.

Dilek Teker: Birkaç ay bekledi o tweet için.

Erdoğan Turan: Bu bu kadar pamuk ipliğine bağlı mı diyeceğim. Yani mesela bugün diplerde fiyatlar.

Dilek Teker: Evet.

Erdoğan Turan: Elon Musk gelse bir tweet atsa yani ne olacak tekrar dipten dönüşü mü yaşayacağız?

Dilek Teker: Bence yaşarız.

Erdoğan Turan: Bir iki kişiye bu kadar bağlı olması normal mi?

Dilek Teker: Ben size bir şey söyleyeceğim. Şimdi; belki Tesla'yla ilgili bir haber bu kadar etkilemez.

Erdoğan Turan: Tesla'yla ilgili.

Dilek Teker: Belki Elon Musk'ın bir tweeti bu kadar etkilemez. Çünkü şu en sondaki o keskin düşüşün en önemli nedeni FTX. Yani örneğin şimdi FED'in faiz kararları ve yukarıya doğru faizi konumlandırması kripto paraları elbette bir negatif etki yaptı. Ama şimdi bu kadar büyük bir etki yapmadı aslında korelasyon ilişkisine baktığımızda. Buradaki en önemli problem yani yukarıya doğru keskin çıkış, demin dediniz ya olumlu bir haber. E olumlu bir haberin peşinden herkes gider. İşte iktisadi teorilerden bir tanesi işte biz halk dilinde kullanırız ya sürü psikolojisi. Yani psikologların irdelediği ama bizim de bunu finansa adapte ettiğimiz ve doğruluğunu kesinlikle test ettiğimiz bir durum var. Yani şöyle bir şeyden bahsedelim. Herkesin yatırım yapmaya çalıştığı bir ortamda ve işlerinde iyiye gittiğini hayal edin. E siz de o işin içerisinde bir yerde girmeye çalışıyorsunuz. Yani bakın şimdi burada grafik biraz küçük ama daha böyle 2014'lere falan.

Erdoğan Turan: Bu bu yılın grafiği.

Dilek Teker: Evet evet bu yılın çok problem değil... Mesela daha geriye gittiğimizde çok daha farklı bir grafikten bahsediyoruz. Böyle sıfırlar düzeyinden gelip böyle inanılmaz yukarıya çıktı. İnsanlar o sürü psikolojisiyle, o önyargıyla bir yerden oraya girmeye çalıştılar ve bu yüksek 2021'deki o keskin yukarıya doğru dönüş, Tesla örneği var, demin de dediğimiz gibi kurumsal balinaların girişi var. Ama küçük yatırımcı da diyor ki; "Ya burada bir şey oluyor. Benim de buraya giriyor olmam gerekiyor." Dolayısıyla aslında iktisadi bir teorinin finasta bir davranışa dönüşmesinden bahsediyoruz.

Erdoğan Turan: Peki, çok özür dilerim Hocam. Aklıma gelince unutmayayım diye soruyorum.

Dilek Teker: Buyrun,

Erdoğan Turan: Bir şey oluyor. Burada olalım. Ben geldim. Siz geldiniz. Geldik. Herkes toplandı. Bir şey oluyor dürtüsüyle gelmek mesela finansal sistem içinde bir risk doğurmuyor mu?

Dilek Teker: Doğuruyor onu ayrı konuşalım. Bunun doğruluğu yanlışlığı, hep altını çizdiğimiz bir konu var. Yani bugün kripto paralarla ilgili tabii ki masaya bunları yatırdık ama hani hisse senedini bana sorsanız. Yine aynı yorumu yaparım ben. Finansal okuryazarlık kapsamında rasyonel bir yatırımcı olarak o ceketini üzerimize giyiyor olmamız lazım. Şimdi biz Türkiye'de geçtiğimiz yıl işte

borsa yolsuzlukları vardı biliyorsunuz. İşte FTX'in %3-4'lük bir kısmı da Türkiye'den yatırımcılardan oluşuyormuş. Dolayısıyla henüz tam detayları bilmiyoruz, ama biz yakında duyarız diye düşünüyorum. Paranızın tamamını kripto paraya ya da önemli bir kısmını kripto paraya yatırmak çok ciddi bir yatırım yanlışlığı aslında. Yani siz istediğiniz kadar kriptoyu kenara koyalım. Hisse senedi içinde benzer bir yorum yaparım. Çok kuvvetli verilerle analiz yapın, teknik analizi dinleyin. Tek başına iş görür mü tabii teknik analiz çok önemli bir analiz olmakla beraber yanına temel analizi koyun, ama bunlar yine de yeterli kalmayacaktır. Bir teori var, çok iyi sizin de bildiğiniz gibi "Rassal Yürüyüş Modeli" dediğimiz bir teori. Yani ben öğrencilerime şöyle anlatıyorum canlı yayında izninizle aynen.

Erdoğan Turan: Estağfurullah.

Dilek Teker: Öğrencilerime sınıfta anlatır gibi anlatayım. Gülüyor öğrenciler böyle anlattığımda. Ben diyorum hani böyle bir yürüyüşünüzü [şöyle yürüyebiliyor muyuz?]. Yürüyemiyoruz değil mi? Hep bir ayak biraz önde ve hep aç ve hep bir adım farklı. Dolayısıyla belirli bir noktaya çıktıktan sonra aslında fiyat verisi onun tam olarak nereye gidebileceğini çok net göremeyebiliyoruz. Yani bununla ilgili teoriler aslında bizim bu işte piyasa etkinliğiyle ilgili konuştuğumuz her şeyi çürütüp, diyor ki bize; "Ya sen ne yaparsan yap, piyasada kontrol edemeyeceğin birtakım mekanizmalar işliyor. Dolayısıyla yatırımını doğru kıvamda yap." Yani bir portföy oluştur. Yani her ne kadar kriptoyu konuşuyor olsak da bizim analizimizden de çıkan sonuç aslında portföy oluşturma davranışımızın biraz hani geriye doğru gittiği yönünde. Tabii bu ister istemez makro düzenle ilgili olan bir olay yani faiz oranlarının düşük olması küresel düzende, paranın farklı bir kanala dönüşmesi, evrilmesi ve mümkünse çok kısa sürede aslında zengin olacağımız kaynakları bulmaya doğru biraz itti gibi. Şimdi; siz dip dediniz, buradan nasıl yukarıya doğru çıkabilir? Regülasyon aslında burada son derece önemli bir konu.

Erdoğan Turan: Bu kontrol edilemeyen gücü regülasyonlar ne kadar kontrol edebilecek?

Dilek Teker: Aaa regülasyon şimdi hiç en kötü regülasyon regülasyonsuzluktan iyidir. Önce bir onu vurgulamak lazım.

Erdoğan Turan: Peki, kötü (çok özür dilerim) kötü regülasyon piyasaya darbe vurma riskini barındırmaz mı?

Dilek Teker: Şimdi; şöyle tabii regülasyonu regülasyonu hukuki boyutuyla ele alıyor olmak lazım. Ama alt alt maddeleri sıraladığımızda örneğin işte bu FTX örneğinden yola çıktığımızda FTX biliyorsunuz işte mahkemeye düştü. Sunumlar yapılıyor, savunmalar gerçekleşiyor ve FTX'in müşteri kitlesinin herhâlde yaklaşık %35-40'lık bir kısmının işte Cayman Adaları gibi ya da Virgin Adaları gibi yerlerden geldiğini biz görüyoruz. İşte %8'i İngiltere'den geliyor, %8'i yanlış hatırlamıyorsam Çin'den geliyor gibi. Yaklaşık 27 farklı ülkede müşterileri olduğunu görüyoruz. Aslında çok büyük bir kitleden bahsediyoruz. Ama ağırlığına baktığımızda işte Cayman Adalarına, Virgin Adalarına baktığımızda oraya bir soru işareti koyuyor olmanız lazım. Yani orası biraz muallak. Dolayısıyla işte regülasyonun önleyebileceği şey regülasyon deyince insanların aklına hep şey geliyor. Vergi vergi. Yasak o da ayrı bir dava. Aslında regülasyon başka. Regülasyon düzenleyici bir şey olması gerekiyor. Yasağı kenara koyalım. Bence devletler kripto parayı yasaklayarak bir yere gidemeyeceklerini öğrenmiş durumdalar. Çünkü ciddi bir talep var aslında kriptoya.

Erdoğan Turan: Okulda bunu öğrenmek biraz geç olmadı mı?

Dilek Teker: Geç oldu tabii ki. İşte şuradaki grafiklere baktığımızda çalkantıları, işte sert çıkışları, sert iniş ve bunun sonucunda hayatları mahvolan bir kitleden bahsediyoruz aslında kesinlikle. Ama şimdi en başından beri konuya geldiğimizde –yani benim kişisel görüşümdür bu- bence devletler bu işin bu kadar yukarıya doğru çıkabileceğini tahmin etmediler ilk başta. Ama pandemi, dijitalleşme, işte makro ekonomik dengeler, işte yüksek getirinin ve iştahın yukarıya doğru çıkması ister istemez yatırımcıyı kripto paraya doğru yönlendirdi ve bence hani bu kadar dalgalanan, bu kadar yukarıya çıkan bir trendi olabileceğini hani bundan bir 8-10 yıl önce tahmin edemedik aslında. Bitcoin özelinde de bunu söyleyebilirim ya da 2. sırada yer alan ethereum için de bunu söyleyebiliriz aslında. Regülasyon konusuna geri geldiğimiz de bence şu işe yarar. Vergi boyutu ayrı bir şey yani o başka bir şey. Ama yazılan raporlara göre de hani bizim öngörülerimiz ve tahmin edebildiğimiz kripto para piyasasında işte kara para aklama, terörün finansmanı gibi olgular da dönüyor. Bu son açıklanan veriler FTX'in müşteri kitlelerinin özellikle bu vergi cenneti adalarından da geliyor olma durumu aslında bunu doğrular nitelikte bir unsur. Dolayısıyla regülasyon bir anlamda belki bunu engelleyebilecek bir yapıya sahip olabilir. Yani bir eşgüdüm oluşturulma fikri çok net bir şekilde aslında son 2-3 yıldır ekonomilerde var. İşte İngiltere net bir yasa teklifi hazırladı biliyorsunuz. Avrupa Birliği parlamentodan işte temmuz ayıydı yanlış hatırlamıyorsam, bir yasa teklifi geçirdi.

Erdoğan Turan: Evet.

Dilek Teker: Yani onunla ilgili eleştiriler olabilir. Örneğin; buradaki en önemli problematik durum alt başlıklar olduğunu biliyoruz yasa teklifiyle ilgili. Bunun en önemli maddesi “müşterini tanı” yani diyor ki bana bilgi vermek zorundasın. Kim senden bunları satın alıyor? Nereye transfer ediyor? Ne kadarlık bir transferde bulunuyor? Dolayısıyla işte bu çalkantıya bir nebze olsun döndürebilecek bir şey olduğunu düşünüyorum ben buradaki regülasyonun. Durdurur mu? Eee şimdi hisse senetlerinde regülasyon yok mu?

Erdoğan Turan: Var.

Dilek Teker: Ama manipülasyon oluyor.

Erdoğan Turan: Tabii. Onu söyleyecektim.

Dilek Teker: Yani.

Erdoğan Turan: Minimum olması gereken şey acaba takas saklamada bir güvence sisteminin olabilir mi?

Dilek Teker: %100.

Erdoğan Turan: Belki anketlerde karşılaşmışsınızdır. Yani bu anlamda yatırımcıların bu konuda bir hassasiyetine şahit oldunuz mu? Yani öyle bir regülasyon olsun ki benim ilk önceliğim mesela takas saklama. Ben oraya, o platforma, o borsaya koyduğum paranın güvenli bir yerde durduğunu, aldığım kripto paranın sağlam bir yerde durduğundan emin olayım. İşte vergisi, işte müşteriye tanıma zorunluluğu, o bir derece kurumları ilgilendirir. Ama müşteri cephesinden baktığımız zaman bunu sağlıklı yapma yani takas saklama hizmetini sağlıklı bir şekilde veriyor olsak, başlamak için doğru yerden bir nokta yakalamış olacak mıyız?

Dilek Teker: Bence bu çok çok önemli bir adım olur, ama yeterli olur mu? Orasını tartışmak lazım. Yani bugün mesela bitcoin, bitcoin üzerinde konuşuyoruz, ama kripto para diyelim bence biz buna. Çünkü bitcoine benim param yetmedi, ben ethereum aldım diyen çok da geniş bir kitle var aslında ya da işte Elon Musk dogecoin dedi. Ben de dogecoine gideyim diyen de çok ciddi bir kitle var. Hatta bizim yaptığımız araştırmada bilgi kaynaklarına baktığımızda insanların sosyal medyadan aldıkları bilgilerle yatırıma ciddi bir şekilde yönlendikleri ve bunun çok tehlikeli bir şey olduğunu vurgulamamız lazım. ‘Takas saklama’ hizmeti son derece önemli. Ama bir süredir zaten aslında ‘soğuk cüzdan’ dediğimiz bir kavram var. Bireyler şunu yapıyorlar. Örneğin bir kripto borsasında hesap açtıyor kendine hemen kredi kartından paraları gönderiyor. Hesabında bitcoinlerini ya da her neyse kripto paraları görüyor ve mutlu oluyor. Ama aslında o para bu şekilde borsada tuttuğunuz zaman işte o takas ve saklama kısmını ele aldığımızda yani sizin paranız değil. Yani ben şöyle söylüyorum etrafımda bunu bu şekilde uygulayanlara. “Sen diyorum kuyumcuya gittin, paranı verdin, altın aldın. Altınları kuyumcuda bırakır mısınız?” Alıp onu evine getirir hatta mümkünse kasanın en ücra köşesine koyarsın öyle değil mi? Dolayısıyla bunun gibi aslında bir örnek var. Şimdi; devletin burada yer alıyor olması lazım. Regülasyonun en önemli konularından bir tanesi bu. Ama onun ötesinde elbette hani bu şeyi şeyi vurgulamak lazım. Bu borsaların lisans alarak işe başlamaları, işte teminat ya da şirket kuruluşunda en basitinden sermaye ihtiyaçları vardır ya da sermayenin devam etmesi. Ya şöyle düşünelim. Bunların hepsi bence bir paket ve 3-4 tane madde saydığımız da bunlardan bir tanesini eksik bıraktığını zaman regülasyon tarafı ben bu piyasanın sağlıklı işlemeyeceğini ve burada gördüğümüz o dalgalanmanın devam edeceğini düşünüyorum.

Erdoğan Turan: Peki, o zaman biraz da rapordan bahsedelim. Çünkü vaktimizin yarısını harcadık farkında değiliz. Bir raporunuz var. Bu raporda teker teker bakacağız. Ne zaman yapmıştınız, bu raporu hazırlamıştınız anketi?

Dilek Teker: Yaklaşık Ekim ayında anketimizi kapattık.

Erdoğan Turan: Çok taze. Türkiye için, Türk yatırımcılar için?

Dilek Teker: Evet evet.

Erdoğan Turan: O zaman bu yaş aralığıyla başlayalım. Hep deniyor ya Z kuşağının tercih ettiği bir yatırım aracı olduğu gerçekten öyle miydi değil miydi? Kripto paralarla ilgilenenlerin yaş aralığı grafiğimiz geldi. Şimdi; ben renkleri çok iyi seçemiyorum. Siz de daha güzel şeyleri var.

Dilek Teker: Ben size onu özetleyerek anlatayım.

Erdoğan Turan: Lütfen. Bu tablo ne anlatıyor bize?

Dilek Teker: Aslında ben önce anketin amacıyla ilgili bilgi vermek istiyorum.

Erdoğan Turan: Lütfen evet.

Dilek Teker: Şimdi; bu anketi biz bu yıl 2. kere yaptık. Geçen yıl ilkinin gerçekleştirdik. Umuyorum bundan sonra eşit dönem aralıklarıyla devam ettirip buradan bir beklenti endeksi gibi bir şey oluşturmayı düşünüyoruz. Şimdi; anketin amacı şu: anketin başrol oyuncusu kripto. Evet. Fakat sadece kriptoyu incelemek istemedik. Hani biz karşımızda bir kitle bulmuşken yatırım ve riske yönelik algılarını da aslında biraz öğrenmek istedik. Yani neyi riskli buluyor? Neye yatırım yapmak

sitior? Bugün elimize para geçse ve portföy oluştursa sıralamasını istedik örneğin buradaki menkul kıymetleri ve tabii oradan alt satırlardan biz yatırımcının riske bakış açısını aslında ölçümlendirmeye çalışıyoruz. İşte İstanbul'un finans merkezi olma projesi var biliyorsunuz hani yıllardır konuştuğumuz ve benim çok desteklediğim bir proje. Bence doğru bir seçim ama bununla ilgili işte bizim Türk milleti olarak biraz galiba finansal okuryazarlık düzeyimizi geliştirmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla anketin aslında amacı piyasalara yönelik riskin nasıl algılandığını öne koyabilmek. Şimdi; biz önce yaş grubundan başlayalım. Yaşlar yüksek. Z kuşağı azınlıkta onu söyleyeyim. %70'lik bir kısmı 35 yaş ve üzeri.

Erdoğan Turan: Bu hani düşüş geldi, dip seviyelerdeyiz. Ekim ayı da zaten yine bu diplerin yaşandığı dönem.

Dilek Teker: Evet.

Erdoğan Turan: Fiyatla ilgili olabilecek bir sonuç olabilir mi? Mesela bu anketi, bu çalışmayı bir sene önce yapsaydınız bu tablonun farklı olabileceğini düşünebilir miydiniz?

Dilek Teker: Bu şöyle; aslında bu tespit tesadüfi bir tablo. Yani anketi biz dijital ortama aktardık ve paylaşabileceğimiz tüm mecralarda paylaştık. Dolayısıyla özellikle bir mikro düzeyde bir kitleye gitmedik.

Erdoğan Turan: Tamam, anlaşlısın diye açtım.

Dilek Teker: Evet evet. Yani dolayısıyla burada anlattığım her şey tamamıyla tesadüfi olarak bizim anketimizi dolduranlardan. Zaten bizim asıl amacımız oydu. Mesela geçen sene ki anketimizde Z kuşağı biraz daha fazla sayıdaydı, ama bu yıl %70'lik bir kesimi 35 yaş ve üzeri şekline konumlandı. Eğitim düzeyini alabiliriz. Buyurun,

Erdoğan Turan: Buradan şu sonuç çıkıyor: 35 yaş üstü deyince işte bir derece çalışma hayatına entegre olmuş, belli bir gelir düzeyine ulaşmış insanlar.

Dilek Teker: Aynen onun da grafiğinin üzerinden konuşuruz. Aynen.

Erdoğan Turan: Yani sadece gençlerin olduğu bir yer değil burası.

Dilek Teker: Hayır. Değil!

Erdoğan Turan: 50 yaş üstü bile var.

Dilek Teker: Yani yatırımcı profili Erdoğan Bey. Şimdi; baktığınızda 18 yaşındaki bir çocuk ne kadar... Şimdi biz bu arada...

Erdoğan Turan: Tabii. Doğru.

Dilek Teker: ...üniversitede finans hocası olunca kripto para inanılmaz şey bir konu artık magazinsel diyorum bazen.

Erdoğan Turan: İlgi görüyor. Evet. Biraz öyle oldu.

Dilek Teker: Dolayısıyla öğrenciler işte hisse senetleri, kripto paralar ve inanılmaz bunları konuşma konusunda istekliler bilgi almak istiyorlar. Ama yine de yatırım yapılma aşamasına geldiğinde orada çekimler. Ama ben size bir şey söyleyeceğim. 2018 yılıydı yanlış hatırlamıyorsam yani pandemiden de önce bir dönemden bahsediyorum. E tabii üniversite öğrencilerinin hepsi yeni nesil kodlama yapıyorlar biliyorsunuz. Freelance işte paralarını çıkarmaya çalışıyorlar. O dönem kodlama yapan öğrencilerimin birkaç tanesi bana de ki; “Hocam, paralarımızla bitcoin alıyoruz.” 2018 yılından bahsediyorum. Yani şimdi çocuklar tabii mezun oldular, farklı farklı yerlere geldiler ve paralarıyla hâlen bitcoin alıyorsa iyilerdir herhâlde...

Erdoğan Turan: Gayet mutlu olmaları.

Dilek Teker: ...diye düşünüyorum.

Erdoğan Turan: Demografik yapıya eğitim düzeyiyle devam edelim.

Dilek Teker: Bu evet, eğitim düzeyini alalım. Şimdi; ben anlatmaya başlayayım istiyorsanız,

Erdoğan Turan: Lütfen.

Dilek Teker: Lise altı yok, ama biz sorduk. Çünkü geçen sene ki anketimizde lise ve altı bir grubumuz vardı azınlıkta da olsa. Dolayısıyla bu bu sene ki bizim örneklemimizin en az %100'ünün en az üniversite mezunu olduğunu görüyoruz. Daha enteresan bir kesim yine dediğim gibi tesadüfi olarak karşımıza çıkan bir durum %47'lik bir kısmının da doktora mezunu olduğunu görüyoruz. Yani aslında yüksek eğitilmiş bir kesimden bahsediyoruz. Bu anketi cevaplayanların demografik olarak baktığımızda. Bu çok önemli. Bir anket, istediğiniz anketi yapın: tüketici davranışı, pazarlama, siyaset anketi hiç fark etmez. Bu 3-4 tane anketin başında sorduğunuz demografik soruları evirip çevirip analiz ettiğinizde genel davranış profiliyle ilgili çok net bir cevap alırsınız. Örneğin işte burada doktora düzeyi yüksek olan ve yüksek eğitilmiş bir kesim ilerleyen dakikalarda belki “Portföyünüzü ne kadar elinizde tutuyorsunuz?” sorusuna bizi mutlu eden bir cevap verdiler. Örneğin daha uzun süre portföylerini elde tuttuklarını ve kısa anlı al ve sat yapmadıkları sonucunu elde ettik. Geçen sene farklı bir örneklemimiz vardı. Biraz daha eğitim düzeyi daha düşüktü, ama yine tabii çok düşük sayılmaz. Onlar daha kısa vadelerde portföy al ve sat şeklinde işlem yapıyorlardı. İş tecrübesine gelelim.

Erdoğan Turan: Evet, 3. grafiğimizi alabiliriz yani.

Dilek Teker: Şimdi; bunu da hemen hızlı bir şekilde geçeyim. Şimdi; iş tecrübesi son derece önemli. O hani demin sizin vurguladığımız işte yaşını biraz daha geçmiş, tecrübeye sahip dediğiniz kesim 10 yıl ve üzeri iş tecrübesine sahip olanların oranı %70 bizim örneklemimizde. 15 yıl ve üzerine çıktığımızda %58 yani aslında tam o sizin dediğiniz tanım şu an burada. Yani yaş profili olarak artık olgunlaşmış, parasını cebine almış ya da aldığını bekliyoruz. Yatırım kararlarını kendi başına verebilecek bir pozisyona gelmiş bir kitle. Şimdi, biz bu kitleye şunu sorduk. Bu Şekil.2'yi alabilirsek çok çok memnun olurum.

Erdoğan Turan: Bir sonraki grafik. Yani çoğunlukla 35 yaş üstü eğitim düzeyi yüksek ve iş tecrübesi de 10 yılın üzerinde olan insanların kalabalığı teşkil ettiği insanlar yatırım tercihlerini nasıl yapıyorlar?

Dilek Teker: %70 evet. Yapıyorlar. Ama şimdi ben size burada bir şey söyleyeceğim. Şimdi ; geçen senede ilk 3 aynıydı. 1 döviz,2 hisse senedi, 3 gayrimenkul. Ya şimdi döviz şimdi zaten konuşuyoruz. Yani 2 yıldır konuşuyoruz. Döviz, dövize eurobond tanımlayalım, kur korumalı mevduat yani bunların hepsi aslında 1. grupta sıralayabiliriz. 2. numarayı hisse senedini koymuşlar. Fakat anket öyle bir olay ki tüketici anketi yaptığımız da yılın başında yapın, yılın sonunda yapın çok önemli farklılık bulamayabilirsiniz. Ama aynı anketi finansal piyasalardaki beklentiye göre yaptığımızda 2 hafta önce bulduğunuz anketin sonucuyla 2 hafta sonra bulduğunuz anket sonucu farklı! Nitekim şu anda neyi konuşuyoruz finansal piyasalarda Türkiye’de? Hisse senedinin yukarıya yönlü hareketini konuşuyoruz. Yani dövizden çıkış hisse senedine dönüşü konuşuyoruz. Yani aynı anketi bugün yapıyor olsak büyük ihtimalle belki de bireyler 1. sıraya hisse senedini yerleştirir. Tabii bu anketi yaptığımız zaman döviz TL değer kaybetmeye devam ediyordu ve döviz böyle daha cazip bir enstrüman hâlindeydi. 5. sırada yatırım fonları; yatırım fonlarını biraz sorguladık aslında. Bilgi düzeyinde kullanıyor musunuz yatırım fonlarını? Buradaki sıralamada daha düşük. Çok yatırım fonlarını kullanan kitlenin sayısı az. Hâlbuki aslında bu vurguladığımız bir konu. Yani düşündüğümüzde işte bütün yumurtaları aynı sepete koymayın, diyoruz. Finansal piyasada çok önemli bir olgu yatırım fonunun başında çok tecrübeli yöneticiler sizler için sepet oluşturuyorlar. Bizim öğrencilik dönemimizde işte biz ne öğrendik? A tipi fon, B tipi fon o!

Erdoğan Turan: 2 tip fon vardı.

Dilek Teker: Şimdi; baktığımızda yatırım fonlarına yüzlerce yatırım fonu var ve herkese yönelik bir şeyler var. Dolayısıyla onu biraz karıştırmak lazım bence yatırımcı açısından. Bono & tahvil 6. sırada geçtiğimiz sene bir tık daha yukarıdaydı. Bu yıl biraz daha gerilemiş. Bu çok normal, çok normal yani düşük faiz ortamında reel olarak bir şey kazanmayacaklarını düşünüyorlar. Kriptoya gelmeden önce yastık altı üzerinden gitmek isterim. Şimdi; biz bunu geçen seneki anketimizde de sorduk. Yine son sıradaydı. Burada da son sırada. Şimdi büyük bir belirsizlikten bahsediyoruz. Yani işte Rusya-Ukrayna savaşı bunun getirdiği işte gıda krizi. İşte beklentimiz gıda enflasyonu, kuraklık, Çin-Amerika arasındaki ilişkiler dolayısıyla alt alta sıraladığımızda çok çok farklı belirsizlik unsurlarından bahsediyoruz. Dedik ki acaba bu yüksek belirsizlik ortamında yastık altıyla ilgili ne düşünüyor bu bireyler? Bizi güldüren, hoşumuza giden yani güldüren derken bir şeydi çok çok minimal yani bu zaten beklediğimiz bir cevap. Yani finansal sistemin herkesin risk algısına ve yatırımcı psikolojisine uygun bir yatırım aracı sunabildiği bir ortamda hani parayı yastık altında ya da evde kasanın içinde tutmak çok makul ve rasyonel bir davranış değil. Kripto para 7. sırada. Şimdi; bu şu demek:

Erdoğan Turan: Yastık altının bir tık iyisi.

Dilek Teker: Geçen sene biraz daha yukarıdaydı kripto para ki geçen sene ki anketimiz tam bu şeyin bitimine denk geliyordu Thodex’in bitimine denk geliyordu. Ona rağmen biraz daha yukarıya konumlandırmıştı yatırımcı kripto parayı tabii onun üzerinden başka birtakım hadiseler gerçekleşti finansal piyasalarda ama anket FTX’ten de önce. Belki şimdi sorsak gerçi 7 ile 8 arası çok da büyük bir fark yok yani.

Erdoğan Turan: Bir şey değişmiyor yani.

Dilek Teker: Bizim örneklemimiz özetle Erdoğan Bey, kripto para konusunda biraz gri. Biz örneğin şeyi sorduk. Bir sonraki şekli arkadaşlar alabilirse; “Hangisi daha yüksek riskli?” Bu çok beklediğimiz bir sonuç yani diyor ki yatırımcılar tabii ki kripto para daha yüksek risk.

Erdoğan Turan: Biliyorlar bunu.

Dilek Teker: Biliyorlar bunu. Biz bunu zaten kendimizi güvence altına almak için sorduğumuz ve sonucu zaten en başında bildiğimiz bir soruydu. Ama dedik ki; “Peki, sen –Şekil.8’i alabilirsek oradan devam edelim- Peki, sen bunu riskli buluyorsun...”

Erdoğan Turan: Bu mu?

Dilek Teker: Buradan da devam edebilirim, ama bir ondan öncesi Şekil.8 numara. “Kripto paralar neden riskli size göre?” diye sorduğumuz soru.

Erdoğan Turan: 10. grafiğimiz. Ayrı bir numaralandırma yaptık Hocam biz.

Dilek Teker: Öyle mi? Tamam tamam ben anlatmaya başlayayım.

Erdoğan Turan: Siz başlayın.

Dilek Teker: Dedik ki; “Sen kripto paraları daha yüksek riskli buluyorsun, ama neden riskli buluyorsun?” Zaten hani hiç bu işlerle çok ilgilenmeyen ya da kripto paraları çok bilmeyen ya da kripto paralara ilgi duymayan birini karşımıza alsak “Neden sence kripto paralar risklidir?” desek sayabileceği 3-4 tane madde var aslında. Biz de önüne uzun bir liste verdik yatırımcının biraz daha uzun bundan ve bunun üzerinde kümelenmelerini istedik. Tabii 1 numaraya regülasyon eksikliğini koydular. Şimdi; regülasyon dediğimiz, herkes regülasyonu dillendirmeyebilir Erdoğan Bey, yani regülasyon kelimesini.

Erdoğan Turan: Tam tanım olarak.

Dilek Teker: Evet, tanım olarak yani orada kendimizi bulamayabiliriz. Hiç aklımıza gelmeyebilir aslında. Biz tabii burada algıda seçicilik yaptık. Yani onu oraya koyduk gözlerinin önüne. Yani örneğin biz nelerden bahsediyoruz son 3-4 yıldır borsada bitcoin özelinde ya da kripto piyasalar özelinde; ya hacklenme olayları var, ya yolsuzluk olayları var dolayısıyla hani neyi beklersiniz bireysel yatırımcı daha ziyade bu haberleri seyrediyor olduğu için hani hacklenmeyle, yolsuzlukla ilgili şeylerin aslında daha yukarıya konumlandırır diye düşünürsünüz, ama bizim kitlemiz regülasyonun son derece farkındaydı. Geçen sene de 1 numaraydı regülasyon eksikliği. Dolayısıyla beklenti regülasyon eksikliğinin olması durumunda bunu da sorguladık bu arada yani “Kripto para yatırımı yapıyor musun?” “Evet” farklı bir anket. “Yapmıyor musun?” “Hayır” “Yapman için ne lazım?” yine regülasyona doğru çıkıyor. Yani diyor ki yatırımcı; “Ya bir devlet bu işe bir el atсын, devlet bu işe bir el atсын.”

Erdoğan Turan: Evet.

Dilek Teker: Dolayısıyla yani aslında Türkiye’den de buna yönelik haberler geliyor. Görünen o ki biraz daha 2023 yılı ki FTX olayından sonra hızlanacak gibi duruyor bu iş.

Erdoğan Turan: Böyle bir bütün dünyada galiba.

Dilek Teker: Ekim Ekim ayında bir G20 toplantısı gerçekleşmişti ve G20 toplantısında en önemli gündem maddesi kripto paralardı. G20 üzerinde, G20 özelinde bir eşgüdüm oluşturalım ve artık biz bu işi devletler olarak el atalım. Çünkü çok büyük bir pasta var ve pasta büyüyor aslında.

Erdoğan Turan: Evet.

Dilek Teker: Yapılan açıklamalarda 2025'in sonuna kadar G20'ye üye olan ülkelerin regülasyon süreçlerini artık tamamlamaları yönünde bir karar çıktı. Fakat şöyle bir alt başlık vardı yapılan açıklamada ve toplantı çıktısında diyorlar ki; "Evet, kripto para çok büyüyen bir piyasa ama işte 3 trilyonu piyasa değeri, işte düştü düştü 900 küsürlere doğru hatta şimdi 700'lerde falan galiba bugün herhâlde öyle bir şey. Dolayısıyla hani pazar hem büyüyor ha tamam bu yukarıya doğru çıkacak, ama bu bizim finansa çöküşlerde oluyor bu piyasaya yönelik ama bizim genel finansal mekanizmasını, küresel finansal mekanizmasını etkileyen bir unsur değil. Yani onlar çöküyor birileri para kaybediyor. Ama hani genel mekanizma çok bundan etkilenmiyor." Dolayısıyla 2025'in sonuna kadar aslında ötelenmiş bir regülasyon süreci var. Şimdi; bankacılık sektörünü düşünelim. Ben öğrencilerime anlatırken bunlarda şunu vurguluyorum. Yani bir reel sektör işletmesini düşünelim. X bir sektörde faaliyet gösteriyor ve o işletmeyle ilgili olumsuz çıkan bir haber var. O sektörün genelini anlık olarak etkileyebilecek bir şey değil. Çünkü yatırımcı önce gidip o şirketin neye uğradığını anlamaya çalışıyor. Ama bugün bir bankayla ilgili olumsuz bir haber çıksa bugün dominoya etkisi çok daha büyük olur. Dolayısıyla aslında bu kripto para üzerindeki bu borsalarda yaşanan o dalgalanmaların da çok önemli bir boyutunun o domino etkisinden kaynaklandığını biliyor olmamız lazım. Çok büyük bir korelasyon ilişkisi var. FTX'le beraber 2023 yılında zannediyorum bu 2025 olarak zikredilen dönemin biraz daha geri çekilmesi gerekecek gibi görünüyor.

Erdoğan Turan: Peki, bu dünyanın yatırımcıları bilgiye nereden ulaşıyorlar yatırım yapmak için? 6. grafiğimizi alabilir miyiz? Evet, geldi.

Dilek Teker: İşte bu sihirli grafik. Bu hiç bizi şaşırtan bir durum değil. Çok az kitap okuyoruz, çok az gazete okuyoruz. Yapıyorsak bunu dijitalde yapıyoruz. Yaptığımız her şeyi dijitalde yapıyoruz aslında. Ben de buraya kağıtların çıktıklarıyla geldim. Acaba tabletimle mi gitseydim diye düşündüm. Sonra dedim ki teknik bir arıza falan çıkar ne olur ne olmaz yine ben klasik bir insanım, bunlarla geleyim. Dolayısıyla dijitali çok fazla kullanıyoruz. Sosyal medya ve internet araştırması bilgiyi en çok bulduğu kaynaklar. Bu çok normal ama burada şunu vurgulamak lazım. Yatırımcı profilini değerlendirdiğimiz de Twitter çok önemli bir kaynak özellikle sosyal medya özelinde. Yani bir tweet bir bitcoinin fiyatı yukarıya doğru ne kadar çıkardı. Yani bunu hep beraber yaşadık. Dolayısıyla burada yatırımcıların biraz dengede kendilerini tutmalarını önermek lazım. Yani şunu demeye çalışıyorum. Kripto para özelinde söylediğimizde 2 taraf var bana göre; bir tanesi inanılmaz fanatik bir kitle, bir tanesi kesinlikle hayır diyen bir kitle.

Erdoğan Turan: Ortası yok galiba.

Dilek Teker: Ortası gerçekten yok! İkisini de dinlemek gerektiğini düşünüyorum. Yani kripto paraya karşı çok olumlu olabilirsiniz ve bütün paranızı buraya bağlama aşamasında olabilirsiniz. Kesinlikle tavsiye etmemekle beraber. Ama bir de gidip bunların ne dediğini dinlemek lazım galiba.

Yani buradaki o öngörülerini tespit ediyor olmak lazım. Dolayısıyla bu grafik aslında biraz tehlikeli bir şey. Yani o bilgiyi nereden aldıklarını doğru kurguluyor olması lazım yatırımcıların.

Erdoğan Turan: O bilgiye ne kadar bilgi diyebileceğiz? Yani şimdi biz geleneksel finansla ilgili sağlam bilgi kaynaklarına ulaşabiliyoruz. Kuralları var ve işte o kurallar çerçevesinde bazı görevli insanlar görevleri gereği yazıyor, çiziyor, anlatıyorlar. Ama bu dünya tamamen serbest isteyen istediğini söyleyebiliyor. Yani doğru kaynak ya da nasıl diyeyim üretimi sağlıklı, bilgilendirici diyebileceğimiz platformlar yeterince var mı özellikle Türkçe var mı? Bakıyorum Türkiye’de de var. Birkaç platformu takip ediyorum. Türkiye’de değil yani Amerika’da orada burada kurulmuş Türkçeye çevrilmiş sadece. Tamam, konu zaten yerel bir konu değil, ama içerdeki yatırımcının profiline yönelik, onun ihtiyacına yönelik bilgilendirmeyi bu platformlar sağlayabiliyorlar mı? Yani ben medyaya da aynı şeyi atabilirim. Ne kadar anlatabiliyoruz, ne kadar vaktimiz oluyor? Ya da doğru bildiğimizi ya da nasıl diyeyim alternatifleri, farklı sesleri ne kadar hangi sıklıkla insanların önüne koyabiliyoruz? Böyle bir imkân hayal mi yoksa er veya geç olacak olan bu mu?

Dilek Teker: Olması gereken o yani er veya geç olacak olan olay o ama şimdi şu anda kripto para piyasasıyla ilgili çok keskin uçtan bahsettim ya. İnsan kendini nerede konumlandırıyorsa onunla ilgili topluluğun arasına karışıyor bence.

Erdoğan Turan: Futbol kulübü taraftarlığı gibi.

Dilek Teker: Yani öyle de diyebiliriz tabii ki. Dolayısıyla onu onu vurgulamak lazım. Biz akademik olarak tabii ki bunları çalışıyoruz. İşte anlatmaya da çalışıyoruz. İşte geldik, burada diyoruz ki kripto para programındayız, ama kripto paranın fanı gibi konuşmuyoruz. Yani regüle olması gerektiği, regüle edilmesi gerektiği dolayısıyla aslında medya kanallarının bu anlamda galiba biraz dikkatli olması lazım. Ama bence en büyük iş yatırımcının kendisine düşüyor Erdoğan Bey. Bir Twitter hesabına ya da bir gruba dahil oluyor. Birileri bitcoin yükselecek, al diyor. Eee gidip o bitcoini alıyor yani var çevremizde böyle. Dolayısıyla orada bir tık daha dikkatli olmak lazım diye düşünüyorum.

Erdoğan Turan: Peki, devam edelim. 7. grafiğimizde de yatırımların hangi sıklıkla kontrol edildiği görülüyor.

Dilek Teker: Evet.

Erdoğan Turan: Her gün.

Dilek Teker: Her gün.

Erdoğan Turan: Çünkü dinamik ve kapanmıyor.

Dilek Teker: Bu sadece kripto değil. Bu genel yatırım araçları.

Erdoğan Turan: Bütün yatırım araçları.

Dilek Teker: Bütün yatırım araçları için. Elimizde cep telefonu, tablet ya da her neyse her gün paramızın ne olduğunu kontrol ediyoruz, ama şimdi şeyi hatırlayın. Bu en çok neye yatırım yapıyorsunuz, portföy oluşturmak isterseniz. Hangi sıra? Şimdi; 1 numarada döviz koymuş. Döviz yani stabil bir şey değil ki!

Erdoğan Turan: Doğru.

Dilek Teker: Değişen bir şey sabah başka bir şey, akşam başka bir şey. Dolayısıyla bizim en azından örneklemimizin olduğu dönemden bahsedecek olursak şu anda stabil, daha stabil bir yere doğru oturdu. Yani burada çok ben eğer buraya şeyi de koysaydık günde birkaç kereyi koysaydık.

Erdoğan Turan: Daha farklı bir şey çıkardı.

Dilek Teker: Bence orada da kümelenme çıkardı. Elimizde cep telefonu paramızın nereye doğru gittiğini sürekli olarak takip ediyoruz aslında.

Erdoğan Turan: Bu kötü bir şey mi?

Dilek Teker: Yoo, kötü bir şey değil.

Erdoğan Turan: Kontrol etmek güzel.

Dilek Teker: Ama yani sonuçta şöyle düşünün. Stabil bir şey yok yani stabilite bir ortam yok. Bu ona işaret ediyor yani paramızı bir yere park ettik. Rahat rahat uyuyabiliyor muyuz? Yani oraya soru işareti.

Erdoğan Turan: Peki, bu yatırım araçlarını elinde tutma süresine bakalım. Evet.

Dilek Teker: Bu bu sevdiğim bir grafik benim geçtiğimiz yıl biraz daha şeydi kısaydı. Şimdi; bu bizim vurguladığımız bir konu özellikle finans akademisyenleri olarak al sat yapmamamız lazım. Yani örneğin işte hisse senetleri özelinde yani kriptoyu ayırıştıralım. Kripto zaten çok dikkatli olmanız gereken bir yatırım aracı. İnsanlar kriptodan bana göre portföy oluşturmuyorlar. İnsanlar kriptoya paralarını park ediyorlar. Sürekli takip ediyorlar. Bu al sat nerede, bir şey yani bir kibrit çakacak ne anda çıkması, kaçması gereken zamanın ne olduğunu bence aslında takip ediyor. Ama onun haricinde hisse senedi, başka şeyleri düşündüğümüz de şey ne diyoruz hep; “İşte borsada oynanmaz.” Borsa yatırım yapılacak bir mecra, bir yatırım aracı dolayısıyla hisse senedi yatırımı yaptığında spekülative hisseler gitmiyor olmanız lazım. Bizim tabii hedef kitlemiz hani demografik veriler üzerinden de konuştuk. Yaş durumları, işte eğitim düzeyleri açısından yani bizimkiler şunu söylüyorlar işin özeti: “Ben daha paramı daha uzun vadeli yatırım olarak kullanıyorum, daha uzun vadeli bir yatırıma dönüştürüyorum ve bir yıldan daha uzun bir süre portföyümü çok fazla ellemiyorum.” diyor. Ama şuna da dikkat. Uzun vadede tutuyor, ama her gün de kontrol ediyor.

Erdoğan Turan: Evet. Bu sonucun sorusu şu değildi değil mi? Yani altın yatırımınızı hangi vadede tutuyorsunuz, hisse yatırımınızı?

Dilek Teker: Hayır hayır.

Erdoğan Turan: Sadece yatırımınızı.

Dilek Teker: Bir portföy oluşturduğunuz da aslında burada piyasaya yönelik biz risk algısını test etmeye çalıştık. “Portföyünüze ne kadarlık bir süre elinizde tutuyorsunuz?” Yani o yatırımcı davranışının ne olduğunu test etmeye çalıştık. Burada daha uzun bir vadeyi tespit ettik.

Erdoğan Turan: O zaman şeye geri döndüm. “Bugün bir portföy oluştursanız öncelik sıralaması ne olur?” diye: döviz, hisse senedi, gayrimenkul, altın zaten bunlar kısa vadeli yatırımlar değil. Bu da dediğiniz gibi şaşırtıcı olmayan bir sonuç.

Dilek Teker: Şimdi; döviz alıyor, uzun müddet satmam herhâlde diye düşünüyor. Yani park etmiş parasını oraya park etmiş aslında.

Erdoğan Turan: O zaman biraz daha spesifik olarak kripto paralara bakalım.

Dilek Teker: Tamam.

Erdoğan Turan: 9. grafiğimizde “Kripto paralar finansal piyasalar için önemli bir inovasyon mu?” diye sormuşsunuz.

Dilek Teker: Evet, %70.

Erdoğan Turan: Neredeyse “Evet” demiş.

Dilek Teker: %30’u “Hayır” demiş. Bu yüksek bir oran aslında. Bunun bir inovasyon olmadığını düşünen %30’luk bir kitle beni şaşırtan bir şeydi. Çünkü ben burada %90’a %10 filan olur diye işin esası kafamda canlandırmıştım. Dolayısıyla bunun bir inovasyon olmadığını hayal eden, ona inanmayan bir kitle var, ama şunu da vurgulamak istiyorum. Biz, buradaki grafiklerde yok, ama biz kripto paralara bakış açısını test ettiğimiz birtakım başka sorular sorduk. Mesela orada da size dediğim o keskin uçlar çok net bir şekilde belli oluyordu. Yani “Kesinlikle kripto paraya güvenmiyorum ve kripto paraya yatırım yapmak istemiyorum” diyen bir kitle ya da kripto paraya negatif yaklaşan “Ben bir kere yatırım yaptım, sattım. Bir daha yatırım yapmayı düşünmüyorum” diyen de aslında bir kitle var. Büyük ihtimalle o kripto paranın net ve kuvvetli bir şekilde karşısında durduğuna inandığımız o kitle çok da inovasyon olduğuna inanmıyor olabilir.

Erdoğan Turan: O zaman enteresan bir sonuç çıkıyor. İnovatif bir konu değil kripto paralar.

Dilek Teker: Azınlığa göre.

Erdoğan Turan: Azınlığa göre. Vadeler farklı kontroller her gün yapılıyor. Yatırım aracı sıralamasında kripto para en aşağılarda bir yerde. O zaman niye bu kadar çok konuşuluyor? Yani burada bir gürültü mü var? Hak ettiğinden fazla bir değer atfedip konuyu mu abartıyoruz? Yoksa gidecek, yapılacak çok iş var. Bu konuştuklarımız konuşacaklarımız yanında daha bir şey değil mi?

Dilek Teker: Son seçeneği tercih ediyorum.

Erdoğan Turan: Peki.

Dilek Teker: Şöyle bence kripto para; “Ben kesinlikle yatırım yapmayı düşünmeyenlerin bile kenarda uzaktan seyrettiği bir olgu.” O şey nedeninden dolayı hızlı para, parayı hızlı büyütme amacından, idealinden dolayı. Ama kripto paraya neden yatırım yapmıyor? Para kaybedeceğinden korkuyor. Demin dediğimiz, vurguladığımız konu. Eğer regülasyon net ve somut bir şekilde gelirse devleler tarafından kripto para işte, o sizin dediğiniz daha böyle analizlerin yapıldığı, daha şeffaf,

daha doğru bilgilerin toplandığı ve ister istemez daha düzgün bir piyasanın olduğu bir şekil hâline gelebilir. Ha o zaman kripto para olur mu Erdoğan Bey, bunun adı? Çünkü kripto parayı kripto para yapan merkezizsiz olması, bu kadar çıkışların inişlerin olmasının nedeni zaten buna kimsenin dur dememesi ve spekülasyona inanılmaz açık olma durumu. Dolayısıyla bence kitleler kripto paraya hayır diyen kitleler bile kenarda durup ‘bugün kaç olmuş?’ diye takip ediyorlar.

Erdoğan Turan: Yükselişi kovalıyorlar. Yani şöyle bir şey olsa herhâlde eğer şu FTX olayları yaşanmamış olsaydı. Bitcoin de 30 milyon civarında görüyor olsaydık bugün heyecanı daha üst seviyede. Şimdi; şöyle bir şey var; bahsettiniz ya sürü psikolojisi nerede hareketlenme varsa kalabalık o tarafa doğru dönüyor. Orada bir momentum yakalanıyor. Orada ayrı bir hava yakalanıyor. Gittiği yere kadar artık nereye gideceğini de kestirmek güç ama insan psikolojisi de böyle.

Dilek Teker: Evet, bence FTX çok önemli bir dönüm noktası. Ben dönüm noktası olduğunu düşünüyorum. Düşünsenize kripto para borsalar içerisinde 2 numara yani 2 numaranın batmasını bekler miydiniz hani daha aşağılarda başka şeyler var? Dolayısıyla hani o zaman başka spekülasyonlar geliyor. Yani ister istemez tabii ki bu etkiliyor.

Erdoğan Turan: Bitcoin bitcoin diyoruz. Tabii ana figür bu. 11. grafiğimizde de “Liderliği başka bir kripto paraya bırakır mı?” Bu da ayrı bir tartışma konusu etheriumcular, işte bitcoinciler stabil coinlerde de ne olduğunu da gördükte...

Dilek Teker: Evet evet aynen öyle. Bitcoin liderliği bırakır mı? Şöyle özetleyeyim; %15’i “Hayır” demiş. Yani %15’i diyor ki bitcoin lider olarak devam eder. Ama işte kalan %85’lik bir kısmı farklı dönem periyotları içerisinde vadeler diyelim. Bitcoinin liderliğine başka bir yere devreceğine dair bir görüşe sahip. Ben şuna şöyle bir yorum yapmak istiyorum. Bazı şeyler, bazı dönemlerde moda oluyor. Yani örneğin işte ben geçen bir arkadaşım ile konuşuyordum. İşte benim MBA yaptığım dönem işte total quality management, kaiser modelleri yani ha bire onu okuyoruz. Şu an konuşuyor muyuz mesela bunları? Konuşmuyoruz. Ya da bir dönem bir hisse senedi çok popüler bir yere doğru gidiyor. Sürekli o hisse senediyle ilgili konuşuyoruz ya da bir sektörle ilgili konuşuyoruz. Şu an konuşuyor muyuz? Çok eskide kalmış demode olmuş bir şeyden bahsediyoruz. Şimdi; dolayısıyla her ne kadar 2009 yılında bitcoin piyasaya sunulmuş olsa da yani bana göre bitcoinin popüler olma durumu yani şurada bir son 4-5 yıldır aslında daha yukarıya doğru ivmelenmiş ve biraz daha o spekülasyonun da fiyatı içine yansıtılmış durumda dolayısıyla belki bundan 2 sene sonra 3 sene sonra hani bitcoin o listemiz var ya işte market capsleri falan seyrettiğimiz hep 1. de oynuyor. Belki de daha aşağıya doğru çıkacaktır. Belki x bir coin vermeyelim spekülatif olmayalım. Yani belki o 1 numaraya yerleşecek hani onu bilmiyoruz. Dolayısıyla yatırımcının yönü de bu yönde.

Erdoğan Turan: Son 1 dakikamız. Son bir grafiğimiz var. “Kripto piyasalarda çöküş beklentisi?” cevaplar ne gelmiş bir bakalım şimdi.

Dilek Teker: %15’lik bir kesim çöküş beklemiyor. Kalanları çöküş beklentisi içerisinde.

Erdoğan Turan: %15 olan oldu mu? diyor.

Dilek Teker: %15 “Hayır hayır. Çökmez bu artık devam eder” diyor.

Erdoğan Turan: Tamam.

Dilek Teker: Yani devam eder, artık buradan geriye dönüş yok, diyor. Öyle diyor, ama kalan kısmı evet, bir çöküş, büyük bir çöküş beklentisi içerisinde. Tabii bu son birkaç yılı 4-5 yılı incelediğimizde, işte 2014 yılında zannediyorum bitcoinle ilgili yine bir işte önce bir ayı sonra boğa durumu 2018'de gerçekleşti 2021, 2022 FTX'le beraber. Dolayısıyla bu ne ilk ne de sondu. Bunlar devam edecektir. Tamamen hayatımızdan çıkar mı? Kesinlikle ben çıkacağını düşünmüyorum.

Erdoğan Turan: Işık Üniversitesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Dilek Teker Hocam, çok teşekkür ederiz. Güzel, enteresan, ilginç bilgiler aktardınız. Tekrar görüşelim sizinle. Kripto Dünyası'nın sonuna geldik böylece tekrar görüşmek üzere hoşça kalın. İyi akşamlar.

*** Video burada sona eriyor. ***